

พฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาในเขตเทศบาลนครขอนแก่น Elderly Tourism Behavior: A Case Study in Khon Kaen Municipality

หนึ่งฤทัยรัตน์ กระจางพัฒน์วงศ์¹ อรอนงค์ พัวรัตนอรุณกร^{1*}

Nuengharutairat Krajangpatwong Ornanong Puarattanaarunkorn

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างหนึ่งของผู้สูงอายุในเขตเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยอายุ 65 ปี มีค่าเฉลี่ยรายได้เท่ากับ 20,968.30 บาทต่อเดือน และค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 10,208.10 บาท จำนวนครั้งในการเดินทางท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2 ครั้ง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และเดินทางในช่วงฤดูหนาว ซึ่งมีความแตกต่างจากผลการศึกษาอื่นที่ผ่านมา สำหรับการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุโดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple regression analysis) ด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Square) พบว่า จำนวนครั้งในการเดินทางท่องเที่ยว ระยะเวลาที่ใช้ในการท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง และรูปแบบของการเดินทาง เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครขอนแก่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นปัจจัยทางด้านเพศ อายุและรายได้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Jang and Ham (2009) และ Kuo and Lu (2013) ที่พบว่า อายุและรายได้มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุและ Nimhiranwong (2001) ที่พบว่าเพศและรายได้มีความสัมพันธ์กับค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยว ทั้งนี้ อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่ศึกษา ดังนั้น การกำหนดกลยุทธ์การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ ควรมุ่งเน้นการตลาดแบบเฉพาะกลุ่ม (Niche marketing) เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุแต่ละกลุ่มได้ ซึ่งข้อมูลนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้วางแผนนโยบายและผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อไป

คำสำคัญ : ผู้สูงอายุ พฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ

¹คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*Corresponding Author e-mail: poman@kku.ac.th

Abstract

This research aimed to study tourism behavior and analyze factors influencing tourism expenditure of elders living in Khon Kaen Municipality. The sample group consisted of elders living in urban areas of Northeast Thailand. The results showed that the sample group of elders who had traveled in the last year had an average age of 65 years and average income of THB 20,968 per month. Travel expenditure averaged THB 10,208 and the study's participants had taken an average of 2 trips. Most of the elders expressed liking to travel to historical attractions and usually traveled in the winter, findings that differed from previous studies. Multiple regression analysis using OLS showed that number of trips, length of stay for each trip, and transportation mode used for tourism were statistically significant factors influencing tourism expenditure of elders. Age, gender, and income were insignificant factors, a finding inconsistent with previous studies, which have identified correlations between gender, age, income, and tourism expenditure (Jang and Ham, 2009; Kuo and Lu, 2013; Nimhiranwong, 2001). The difference in findings may be due to the socio-economic differences between the elderly samples. This suggests that strategic planning in tourism targeting elderly populations should focus on niche marketing in order to meet the needs of different groups of elders. This information is useful for policy makers and operators working in the tourism industry.

Keywords : Elderly, Elderly Tourism behavior, Tourism expenditure of elders

บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญและมีบทบาทต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก โดยอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้โดยเฉพาะการนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาใช้จ่ายในระบบเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวประกอบด้วยธุรกิจหลายประเภท ทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง ธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยอ้อมและธุรกิจสนับสนุน ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงสามารถก่อให้เกิดการจ้างงาน สร้างอาชีพ สร้างธุรกิจ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภายในประเทศเป็นอย่างมาก โดยในปี 2559 การท่องเที่ยวสามารถก่อให้เกิดการจ้างงานทั้งที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรงและธุรกิจที่สนับสนุนโดยอ้อม รวมทั้งสิ้น 5,739,000 งาน และคาดการณ์ว่าจะเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 6.9 ในปี 2560 (World travel & Tourism council, 2017) และในปี 2560 พบว่ามีรายได้รวมจากการท่องเที่ยวของประเทศไทย รวมทั้งสิ้น 2,754 พันล้านบาท ซึ่งขยายตัวเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2559 ร้อยละ 9.47 โดยมาจากการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ 1,824 พันล้านบาท และจากนักท่องเที่ยวไทย 930 พันล้านบาท (Ministry of Tourism & Sports, 2017)

จากบทบาทที่สำคัญดังกล่าวของการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยจึงได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2560 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีนโยบายโดยเน้นการกระตุ้นเศรษฐกิจท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มค่าใช้จ่ายไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายที่มีศักยภาพนั้นคือ กลุ่มผู้สูงอายุ

และกลุ่มผู้หญิงที่มีรายได้สูง (Tourism Authority of Thailand, 2017) ซึ่งการเจาะกลุ่มตลาดนักท่องเที่ยวที่เป็นผู้สูงอายุ นั้นสอดคล้องกับสถานการณ์ของผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทั่วโลกและมีบทบาทต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมากขึ้น

โดยประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง องค์การสหประชาชาติคาดว่าจำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มจาก 687.9 ล้านคนในปี 2549 เป็น 1,968 ล้านคนในปี 2593 (Rattanaphaitoolchai, 2015) สำหรับประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จากการรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2559 สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุต่อประชากรรวมของไทยในปี พ.ศ. 2553 คิดเป็นร้อยละ 11.89 และคาดว่าในปี พ.ศ. 2563 จะมีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุต่อประชากรรวม คิดเป็นร้อยละ 17.51 ดังแสดงใน ตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงประชากรสูงอายุตั้งแต่ปี พ.ศ.2533-2583

กลุ่มสูงอายุ	2533	2543	2553	2563	2573	2583
จำนวนประชากรสูงอายุ (หน่วย: พันคน)	60-69	2,451	3,546	4,630	7,255	9,144
	70-79	1,123	1,706	2,708	3,677	5,897
	80 +	443	586	1,070	1,699	2,422
	รวม	4,017	5,838	8,411	12,622	17,624
สัดส่วนประชากรสูงอายุต่อ ประชากรรวม (หน่วย: ร้อยละ)	60-69	4.49	5.7	6.86	10.5	13.53
	70-79	2.06	2.74	3.84	5.09	8.54
	80 +	0.81	0.94	1.19	1.92	3.05
	รวม	7.36	9.38	11.89	17.51	25.12

ที่มา: National Statistical Office (2016).

นอกจากสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นแล้ว ผู้สูงอายุยังมีอิทธิพลต่อภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมากขึ้นเนื่องจาก เป็นวัยที่มีชั่วโมงการทำงานลดลงหรือส่วนใหญ่ไม่ทำงานแล้วอีกทั้งยังมีรายได้สะสมสูง และเป็นกลุ่มคนที่มีเวลาอิสระมากขึ้นจึงมีศักยภาพและความต้องการท่องเที่ยวเพื่อหาความสุขให้กับตัวเองในช่วงบั้นปลาย ดังนั้น จึงทำให้ผู้สูงอายุมีความสำคัญต่อตลาดการท่องเที่ยวและมีแนวโน้มการเติบโตที่มีศักยภาพ โดยจากการศึกษาของ Yuwa (2007) พบว่า นอกจากค่าใช้จ่ายเพื่อการดำรงชีวิตแล้ว การเดินทางและกิจกรรมเพื่อความบันเทิงพักผ่อนได้รับการจัดอันดับว่าเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่สำคัญมากที่สุดเนื่องจากการเพิ่มขึ้นอย่างมากของค่าใช้จ่ายในการเดินทางของครอบครัวผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Chiewpattanakul, Adisornprasert and Yansomboon (2011) พบว่า พฤติกรรมการใช้จ่ายของผู้สูงอายุไทย ส่วนใหญ่จะเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการดำรงชีวิต เฉลี่ย 9,212.93 บาท ต่อเดือน และค่าใช้จ่ายเพื่อความบันเทิงพักผ่อนส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายสำหรับกิจกรรมด้านสังคม เฉลี่ย 2,162.0 บาทต่อเดือน การซื้อสินค้าและบริการส่วนใหญ่จะไปกับครอบครัวและสถานที่ที่นิยมใช้จ่ายเงินบ่อยที่สุด คือ ห้างสรรพสินค้า นอกจากนั้น Cai, Hong and Morrison (1995) ได้ศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวสูงอายุในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวและบริการ พบว่า

ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมการใช้จ่ายที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Jang and Ham (2009) พบว่า อายุ สถานภาพ การศึกษาและรายได้ มีผลต่อค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ เช่นเดียวกับการศึกษาของ Kuo and Lu (2013) ซึ่งพบว่าปัจจัยทางด้านรายได้ อายุ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ระดับการศึกษาและ อินเทอร์เน็ต มีผลต่อค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญ

ตามที่กล่าวมาข้างต้นผู้สูงอายุจึงเป็นกลุ่มตลาดเป้าหมายและมีแนวโน้มการเติบโตที่มีศักยภาพสำหรับการท่องเที่ยว ทำให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวต้องเผชิญกับความท้าทายในการกำหนดกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ (Gladwell and Bedini, 2004) ผู้ประกอบการท่องเที่ยวจึงควรทำความเข้าใจถึงพฤติกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อให้สามารถวางกลยุทธ์ทางการตลาดให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้นกลยุทธ์การตลาดแบบตลาดนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม (Niche marketing) ซึ่งผู้ประกอบการต้องรู้ถึงความต้องการที่เฉพาะเจาะจงของกลุ่มผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่ม แต่ละภูมิภาคและแต่ละพื้นที่ว่ามีความต้องการอย่างไร ซึ่งผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ย่อมมีความแตกต่างกันทางด้านลักษณะเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่ออุปสงค์การท่องเที่ยวที่แตกต่างกันได้ (Dwyer, Forsyth and Dwyer, 2010) ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงสนใจศึกษาถึงพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งจังหวัดขอนแก่นจัดได้ว่าเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจในลำดับต้นๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเลือกศึกษากลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่อาศัยในเขตเมือง ซึ่งเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่น่าจะมีศักยภาพในการใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยว นอกจากนั้นการศึกษานี้ยังได้ศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ โดยใช้ตัวแบบการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple regression analysis) ซึ่งเป็นวิธีที่นิยมนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวและปัจจัยกำหนดต่างๆ โดยใช้ข้อมูลการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุในช่วงในปี พ.ศ. 2560 ในการศึกษา

โดยงานวิจัยนี้เป็นตัวอย่างหนึ่งของกรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวผู้สูงอายุเฉพาะกลุ่ม และสามารถนำผลการศึกษา มาเขียนเป็นข้อเสนอแนะในการสร้างกลยุทธ์การตลาด โดยได้เสนอแนะกลยุทธ์การตลาดแบบ 4C's เชื่อมโยงกับ 4P's เพื่อให้สามารถนำเสนอผลิตภัณฑ์และบริการด้านการท่องเที่ยวให้ตรงต่อความต้องการของผู้สูงอายุในพื้นที่ที่ศึกษาได้อย่างเหมาะสม เพื่อเพิ่มอุปสงค์การท่องเที่ยวในกลุ่มตลาดผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการท่องเที่ยวและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องต่อไป

วิธีการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่อาศัยในเขตเทศบาลนครจังหวัดขอนแก่นที่เดินทางท่องเที่ยวในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา พ.ศ. 2560 จำนวน 400 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Cochran (1977)

$$n = \frac{P(1 - P)Z^2}{e^2}$$

โดยที่ n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง P คือ สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร กรณีไม่ทราบสัดส่วนของประชากรให้ $P = 0.5$ Z คือ ระดับความเชื่อมั่น การศึกษานี้กำหนด Z มีค่าเท่ากับ 1.96 ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และ e คือ สัดส่วนของความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นได้ กำหนดให้ $e = 0.05$ ดังนั้นจะได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 384 ตัวอย่าง จึงเก็บข้อมูล 400 ตัวอย่าง รวบรวมเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ทำการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2561 เนื่องจากการเก็บข้อมูลในรอบ 1 ปี ที่ผ่านมา คือ ปี 2560 จึงทำการเก็บข้อมูลในช่วงปีถัดมาแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การอยู่อาศัย จำนวนสมาชิกในครอบครัว ระดับการศึกษา รายได้ แหล่งที่มาของรายได้ รายได้สะสม และส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว ระยะเวลาในการท่องเที่ยว ฤดูกาลท่องเที่ยว ลักษณะการท่องเที่ยว พาหนะในการเดินทางท่องเที่ยว บุคคลที่มักเดินทางไปท่องเที่ยวด้วย กิจกรรมพิเศษที่มีผลต่อการเดินทางท่องเที่ยว แหล่งข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวที่ผู้สูงอายุได้รับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุและพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency) และการหาค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย (Mean)

ส่วนการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุนั้น ใช้ตัวแบบการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple regression analysis) โดยตัวแปรที่ใช้ จะเป็นตัวแปรเชิงปริมาณซึ่งเป็นตัวแปรต่อเนื่องและตัวแปรเชิงคุณภาพซึ่งไม่สามารถวัดค่าออกมาได้ว่ามากหรือน้อยดังนั้น ก่อนที่จะนำตัวแปรเชิงคุณภาพไปใช้ในการวิเคราะห์การถดถอย ต้องกำหนดค่าที่แตกต่างกันให้แก่แต่ละกลุ่มที่แตกต่างกันของตัวแปรเชิงคุณภาพที่เป็นตัวแปรแบบแบ่งประเภท โดยใช้แนวคิดของ Dummy Coding เป็นการจัดกระทำตัวแปรมาตามนามบัญญัติ ซึ่งมีสมาชิกอยู่ g กลุ่ม ให้เป็นตัวแปรทวิภาค (Dicchattomous) ชุดใหม่ จำนวน $g-1$ ตัว โดยมีกรเลือกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง (Reference Group) (Thubseeruk, 2012) ดังแสดงใน ตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple regression analysis)

ตัวแปร	คำจำกัดความ
ตัวแปรตาม	
Exp_i	ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา (ปี 2560) (บาท)
ตัวแปรอิสระ	
$Gender_i$	เพศ (0 = ชาย, 1 = หญิง)
Age_i	อายุของผู้สูงอายุ (ปี)
Inc_i	รายได้เฉลี่ยต่อเดือนเท่าไร (รายได้ที่รวมทั้งจากตัวท่านเองและจากบุตรหลานหรือผู้อื่นให้มา) (บาท)
$Freq_i$	จำนวนครั้งในการเดินทางเที่ยวในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา (ปี 2560) (ครั้ง)
$Time:$	ระยะเวลาเฉลี่ยในการเดินทางท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง
$Time1_i$	1 = 1 - 2 คืน, 0 = อื่น ๆ
$Time2_i$	1 = 3 - 4 คืน, 0 = อื่น ๆ
$Time3_i$	1 = 5 - 6 คืน, 0 = อื่น ๆ
$Time4_i$	1 = 1 - 2 สัปดาห์, 0 = อื่น ๆ
	กำหนดให้ “ไม่ค้างคืน” เป็นกลุ่มอ้างอิง
$Transport:$	รูปแบบการเดินทาง
Bus_i	1 = รถสาธารณะ, 0 = อื่น ๆ
$Tour_i$	1 = รถของบริษัทนำเที่ยว, 0 = อื่น ๆ
$Plane_i$	1 = เครื่องบิน, 0 = อื่น ๆ
	กำหนดให้ “รถยนต์ส่วนตัว” เป็นกลุ่มอ้างอิง

หมายเหตุ : ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ อายุ และจำนวนครั้งในการเดินทางท่องเที่ยว กำหนดเป็นตัวแปรต่อเนื่อง

โดยแบบจำลองที่ใช้แสดงในสมการ

$$Exp_i = \alpha + \beta_1 Gender_i + \beta_2 Age_i + \beta_3 Inc_i + \beta_4 Freq_i + \beta_5 Time1_i + \beta_6 Time2_i + \beta_7 Time3_i + \beta_8 Time4_i + \beta_9 Bus_i + \beta_{10} Tour_i + \beta_{11} Plane_i + u_i$$

และประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Square Method: OLS)

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) ข้อมูลทั่วไปและพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ

ข้อมูลทั่วไปและพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครขอนแก่นที่เดินทางท่องเที่ยวในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา (ปี 2560) จำนวน 400 ตัวอย่าง พบว่ามีสัดส่วนใกล้เคียงกันโดยเป็นเพศชายจำนวน 193 คน (ร้อยละ 48.25) และเพศหญิงจำนวน 202 คน (ร้อยละ 51.75) ผู้สูงอายุโดยรวมมีอายุเฉลี่ยประมาณ 65 ปี โดยกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่เดินทางท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 60 – 70 ปี มีจำนวน 341 คน (ร้อยละ 85.25) ที่เหลือมีอายุระหว่าง 71 – 83 ปี มีจำนวน 59 คน (ร้อยละ 14.75) ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส มีจำนวน 326 คน (ร้อยละ 81.25) ลักษณะการอยู่อาศัยส่วนใหญ่อยู่ร่วมกับครอบครัว มีจำนวน 387 คน (ร้อยละ 96.75) และมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน 4-5 คน มีจำนวน 191 (ร้อยละ 47.75) รองลงมา มีสมาชิกในครัวเรือน 2-3 คน มีจำนวน 158 คน (ร้อยละ 39.5) ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาคือ ปริญญาตรี มีจำนวน 135 คน (ร้อยละ 33.75) รองลงมาได้แก่ ประถมศึกษา มีจำนวน 84 คน (ร้อยละ 21) และมีมัธยมศึกษาตอนปลาย มีจำนวน 70 คน (ร้อยละ 17.5) เป็นต้น กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยรายได้ 20,968.30 บาท ต่อเดือน โดยแหล่งที่มาของรายได้ส่วนใหญ่ มาจากเงินที่ได้รับจากลูก หลาน มีจำนวน 247 คน (ร้อยละ 61.75) รองลงมาได้แก่ เงินที่ได้จากการทำงานปัจจุบัน มีจำนวน 127 คน (ร้อยละ 31.75) และเงินบำนาญหรือบำนาญจากการเกษียณอายุราชการ มีจำนวน 44 คน (ร้อยละ 11) เป็นต้น ดังแสดงใน ตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ

	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	193	48.25
หญิง	207	51.75
ค่าเฉลี่ยอายุ 65 ปี		
สถานภาพ		
โสด	21	5.25
สมรส	326	81.50
หย่า	8	2.00
หม้าย	42	10.5
แยกกันอยู่	3	0.75

ตารางที่ 3 ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ (ต่อ)

	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
1 คน	11	2.75
2-3 คน	158	39.5
4-5 คน	191	47.75
มากกว่า 5 คน	40	10.00
การอยู่อาศัย		
อยู่คนเดียว	11	2.75
อยู่ร่วมกับครอบครัว	387	96.75
อื่นๆ	2	0.50
ค่าเฉลี่ยรายได้ของผู้สูงอายุจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 20,968 บาท/เดือน		
แหล่งที่มาของรายได้		
รายได้จากการทำงานในปัจจุบัน	127	31.75
บำเหน็จ/บำนาญจากการเกษียณอายุราชการ	44	11.00
ได้รับจากลูก หลาน	247	61.75
เงินออม	19	4.75
ค่าเช่าบ้าน/ที่ดิน	7	1.75
อื่นๆ	39	9.75

ตารางที่ 4 แสดงผลการศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รอบ 1 ปีที่ผ่านมา (ปี 2560) พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครขอนแก่นจำนวน 400 ตัวอย่าง มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 10,208.10 บาท มีจำนวนครั้งการเดินทางท่องเที่ยวโดยรวมเฉลี่ย 2 ครั้งในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา และโดยส่วนใหญ่มักเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศมากถึงร้อยละ 95.25 โดยเป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวไปยังภาคกลาง (ร้อยละ 37.66) รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 33.13) และภาคเหนือ (ร้อยละ 20.31) เป็นต้น ส่วนผู้สูงอายุที่มักเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศนั้นมีเพียงร้อยละ 4.75 เท่านั้น โดยเป็นการเดินทางไปยังทวีปเอเชีย (ร้อยละ 47.82) และยุโรป (ร้อยละ 43.48) สัดส่วนใกล้เคียงกัน

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้เวลาในการเดินทางท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง 1-2 คืน (ร้อยละ 41) รองลงมาคือ 3-4 คืน (ร้อยละ 28.50) และ ไม่ค้างคืน (ร้อยละ 22.50) โดยผู้สูงอายุมักเลือกเดินทางท่องเที่ยวในช่วงฤดูหนาวมากที่สุด (ร้อยละ 77.00) แหล่งท่องเที่ยวที่มักเดินทางไปในรอบ 1 ปีที่ผ่านมาคือ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑ์ วัด ศาสนสถาน (ร้อยละ 57.25)

ส่วนลักษณะการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นแบบการวางแผนและดำเนินการท่องเที่ยวด้วยตัวเองมากถึงร้อยละ 92.75 มีเพียงร้อยละ 7.25 เท่านั้นที่ใช้บริการบริษัทนำเที่ยวหรือซื้อแพ็คเกจทัวร์สำหรับรูปแบบการเดินทางที่มักใช้คือ รถยนต์ส่วนตัว (ร้อยละ 72.50) ซึ่งสอดคล้องกับการที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักเดินทางท่องเที่ยวไปกับคู่ครอง (ร้อยละ 58.75) รองลงมาคือลูก (ร้อยละ 18.5) ธาตุ (ร้อยละ 9.00)

สำหรับกิจกรรมพิเศษที่มีผลต่อการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุนั้นมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน โดยมีบริการ รับ-ส่ง (ร้อยละ 20.67) มีการเดินทางท่องเที่ยวที่ไม่เร่งรีบ (ร้อยละ 20.56) มีสิ่งอำนวยความสะดวกพิเศษสำหรับผู้สูงอายุ (ร้อยละ 20.45) มีบริการตรวจและดูแลสุขภาพ (ร้อยละ 20.13) และส่วนลดราคาที่พัก (ร้อยละ 16.02) ส่วนกิจกรรมอื่นที่ผู้สูงอายุต้องการ (ร้อยละ 2.16) เช่น มีประกันอุบัติเหตุในการเดินทางท่องเที่ยว โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ จากญาติและครอบครัว (ร้อยละ 82.75) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาที่ว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักเดินทางท่องเที่ยวไปกับคู่ครอง ลูกและญาติ แหล่งข้อมูลข่าวสารรองลงมาคือ ได้รับข้อมูลจากเพื่อน (ร้อยละ 9.75) อินเทอร์เน็ต (ร้อยละ 2.75) เป็นต้น

ตารางที่ 4 พฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา (2560)

	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ค่าเฉลี่ยค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา 10,208 บาท		
ค่าเฉลี่ยจำนวนครั้งการเดินทางท่องเที่ยวในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา 2 ครั้ง		
แหล่งท่องเที่ยวภายในประเทศหรือต่างประเทศที่ผู้สูงอายุมักเดินทางไป		
ในประเทศ	381	95.25
ต่างประเทศ	19	4.75
ระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง		
ไม่ค้างคืน	90	22.50
1-2 คืน	164	41.00
3-4 คืน	114	28.50
5-6 คืน	21	5.25
1-2 สัปดาห์	11	2.75
ฤดูกาลที่มักเดินทางไปท่องเที่ยว		
ฤดูร้อน	73	18.25
ฤดูฝน	19	4.75
ฤดูหนาว	308	77.00

ตารางที่ 4 พฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา (2560) (ต่อ)

	จำนวน (คน)	ร้อยละ
แหล่งท่องเที่ยวที่มักเดินทางไปในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)		
แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ	23	5.75
แหล่งท่องเที่ยวประเภทชายหาด	23	5.75
แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	25	6.25
แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์	229	57.25
แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการและสร้างเสริมสุขภาพ	32	8.00
แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	5	1.25
แหล่งท่องเที่ยวประเภททางธรรมชาติ	28	7.00
อื่น ๆ	35	8.75
ลักษณะการท่องเที่ยวของท่านเป็นแบบใด		
วางแผนและดำเนินการท่องเที่ยวด้วยตนเอง	371	92.75
ใช้บริการบริษัทนำเที่ยว/ซื้อแพ็คเกจทัวร์	29	7.25
รูปแบบการเดินทาง		
รถยนต์ส่วนตัว	290	72.50
รถสาธารณะ	28	7.00
รถของบริษัทนำเที่ยว	19	4.75
เครื่องบิน	63	15.75
บุคคลที่ผู้สูงอายุมักเดินทางไปท่องเที่ยวด้วย		
คู่ครอง	235	58.75
บุตร	74	18.5
หลาน	7	1.75
ญาติ	36	9.00
เพื่อน	27	6.75
คนเดียว	4	1.00
เดินทางกับกลุ่มที่คุ้นรู้จัก	14	3.50
เดินทางกับคนที่คุณไม่รู้จักมาก่อน	0	0.00
อื่นๆ	3	0.75

ตารางที่ 4 พฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา (2560) (ต่อ)

	จำนวน (คน)	ร้อยละ
กิจกรรมพิเศษที่มีผลต่อการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ส่วนลดราคาที่พัก	148	16.02
มีบริการ รับ-ส่ง	191	20.67
มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกพิเศษสำหรับผู้สูงอายุ	189	20.45
การเดินทางท่องเที่ยวที่ไม่เร่งรีบ	190	20.56
การบริการตรวจและดูแลทางด้านสุขภาพ	186	20.13
อื่น ๆ	20	2.16
แหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุได้รับ		
ญาติและครอบครัว	331	82.75
เพื่อน	39	9.75
คำแนะนำจากคนอื่น	7	1.75
หนังสือและนิตยสาร	3	0.75
แค็ตตาล็อกการท่องเที่ยว, โบรชัวร์	5	1.25
อินเทอร์เน็ต, เพจบุ๊ก, ทวิตเตอร์, ไลน์	11	2.75
หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์	2	0.50
บริษัทนำเที่ยว	1	0.25
อื่นๆ	1	0.25

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุนั้น ใช้ตัวแบบการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple regression analysis) ตัวแปรตามที่ใช้ในการวิเคราะห์คือ ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุในรอบ 1 ปี (Exp) ที่ผ่านมาซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายในปี 2560 และตัวแปรอิสระที่ใช้ได้แก่ เพศ (Gender) อายุ (Age) รายได้ (Inc) จำนวนครั้งในการเดินทางท่องเที่ยว (Freq) ระยะเวลาที่ใช้ในการท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง (Time) และรูปแบบการเดินทาง (Trans)

ผลการประมาณค่าแบบจำลองถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple regression analysis) ด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (OLS) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 0.05 และ 0.1 ได้แก่ จำนวนครั้งในการเดินทางท่องเที่ยว (Freq) ระยะเวลาที่ใช้ในการท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง (Time₁ = 1-2 คืน, Time₂ = 3-4 คืน, Time₃ = 5-6 คืน, Time₄ = 1-2 สัปดาห์) และรูปแบบการเดินทางโดยการนำเที่ยวของบริษัทนำเที่ยวในการ

เดินทางท่องเที่ยว (Tour) ดังแสดงในตารางที่ 5 ทั้งนี้ได้ทดสอบการเกิดปัญหาตัวคลาดเคลื่อนมีสหสัมพันธ์ระหว่างกัน (Autocorrelation) ปัญหาตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน (Multicollinearity) และปัญหาความแปรปรวนของตัวคลาดเคลื่อนที่ได้จากสมการประมาณค่ามีค่าไม่คงที่ (Heteroscedasticity) แล้วพบว่าไม่พบปัญหา Autocorrelation โดยได้ค่าสถิติ Durbin-Watson เท่ากับ 1.98 ส่วนการทดสอบปัญหา Multicollinearity โดยพิจารณาค่าความสัมพันธ์ (correlation) ของแต่ละตัวแปรอิสระพบว่าไม่เกิน 0.8 จึงไม่เกิดปัญหา Multicollinearity แต่พบปัญหา Heteroscedasticity ซึ่งส่วนใหญ่จะเกิดกับข้อมูลภาพตัดขวาง ผู้วิจัยได้แก้ปัญหาดังกล่าวแล้วด้วยวิธีการ Heteroskedasticity-Corrected Standard Errors แล้ว¹

ตารางที่ 5 ผลการประมาณค่าปัจจัยที่มีผลต่อค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน	ค่าสถิติ t	ค่า P-Value
Constant	-17640.3	12044.706	-1.465	0.1438
Gender _i	77.968	1246.803	0.063	0.9502
Age _i	271.746	178.669	1.521	0.1291
Inc _i	0.039	0.351	1.119	0.2637
Freq _i	1168.11*	698.092	1.673	0.0951
Time1 _i	3753.44***	927.261	4.048	0.0001
Time2 _i	9211.84***	1286.731	7.159	0.0000
Time3 _i	14017.1***	3852.90	3.638	0.0003
Time4 _i	33416.4***	6789.190	4.922	0.0000
Bus _i	-945.725	1032.775	-0.916	0.3604
Tour _i	23548.8***	6340.585	3.714	0.0002
Plane _i	150.933	1359.168	0.111	0.9116
R-squared	0.3752458			
Adjusted R-squared	0.3575337			
F-statistic (Prob.)	21.19 (.0000)			

***, * แสดงระดับนัยสำคัญที่ 1% 5% และ 10% ตามลำดับ

¹รายละเอียดผลการทดสอบ Autocorrelation Multicollinearity และ Heteroscedasticity ไม่ได้แสดงอยู่ในบทความนี้ ด้วยข้อจำกัดของจำนวนหน้า แต่ผู้สนใจสามารถติดต่อได้จากผู้เขียน

ปัจจัยด้านจำนวนครั้งในการท่องเที่ยว เป็นที่แน่นอนว่าเมื่อผู้สูงอายุมีจำนวนครั้งในการเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้นจะทำให้ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวมากขึ้นตาม โดยจากค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้อธิบายได้ว่าเมื่อมีจำนวนครั้งในการเดินทางท่องเที่ยว 1 ครั้ง จะทำให้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นประมาณ 1,168 บาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุนั้นจะไม่ได้เดินทางคนเดียว เนื่องจากอายุที่มากขึ้นทำให้ต้องการคนดูแลในขณะเดินทาง โดยจากผลการศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุนั้น ผู้สูงอายุมักจะเดินทางร่วมกับคนในครอบครัว ซึ่งก็จะทำให้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเช่นกัน

ปัจจัยด้านระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง เป็นตัวแปรหุ่น มีค่า 0 และ 1 โดยกลุ่มอ้างอิงคือ ไม่ค้างคืน จากผลการศึกษาที่ได้พบว่าเมื่อผู้สูงอายุใช้ระยะเวลาในการท่องเที่ยวมากขึ้นก็จะทำให้ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับกลุ่มอ้างอิง

ปัจจัยด้านรูปแบบการเดินทาง ตัวแปรนี้เป็นตัวแปรหุ่นมีค่า 0 และ 1 โดยกลุ่มอ้างอิงคือการเดินทางท่องเที่ยวด้วยรถยนต์ส่วนตัว จากผลการศึกษาพบว่า มีเพียงตัวแปรการใช้รถของบริษัทนำเที่ยวในการเดินทางท่องเที่ยวเท่านั้นที่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งจากค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้แสดงว่าเมื่อผู้สูงอายุใช้รถของบริษัทนำเที่ยวในการเดินทางท่องเที่ยว ทำให้ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับกลุ่มอ้างอิงคือการเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัว ซึ่งจากผลการศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุพบว่า มีตัวอย่างผู้สูงอายุประมาณร้อยละ 7 ที่มักใช้บริการของบริษัทนำเที่ยวหรือซื้อแพ็คเกจทัวร์ในการท่องเที่ยว ซึ่งก็จะมีบริการรถนำเที่ยวในการเดินทางและมีค่าใช้จ่ายที่มากกว่าการใช้รถยนต์ส่วนตัวในการเดินทาง

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุที่อาศัยในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา (ปี 2560) พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่เดินทางท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 65 ปี ลักษณะการอยู่อาศัยอยู่ร่วมกับครอบครัว ส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 4-5 คน ค่าเฉลี่ยของรายได้ของผู้สูงอายุที่คำนวณจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน เท่ากับ 20,968.30 บาทต่อเดือน รายได้ที่ได้รับส่วนใหญ่มาจากบุตรหลาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุที่มักเดินทางร่วมกับคนในครอบครัว ได้แก่ คู่สมรส บุตร หลานและญาติ เป็นต้น และได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ จากคนในครอบครัว เพื่อนและอินเทอร์เน็ต เช่นเดียวกับการศึกษาของ Patterson and Pegg (2009) ที่พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักเดินทางท่องเที่ยวร่วมกับครอบครัวหรือคู่สมรสและร่วมตัดสินใจในเรื่องของการเดินทางด้วยกัน สำหรับค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 10,208.10 บาท จำนวนครั้งในการเดินทางท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2 ครั้ง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาในการท่องเที่ยวไม่นานนักประมาณ 1-2 คืนซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่ว่า การเดินทางส่วนใหญ่เป็นการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศจึงใช้เวลาท่องเที่ยวไม่นานนัก และแหล่งท่องเที่ยวที่มักเดินทางไปคือ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑ์ วัด ศาสนสถาน และมักไปในช่วงฤดูหนาว ซึ่งแตกต่างกับผลการศึกษาของ Onarun (2010) และ Sangkakorn et al (2015) ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่ทำการศึกษามักเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและเดินทางท่องเที่ยวทุกฤดู โดยลักษณะการเดินทางส่วนใหญ่เป็นการวางแผนการเดินทางด้วยตนเองและ

ใช้รถยนต์ส่วนตัวในการเดินทาง ซึ่งอาจจะเป็นการเดินทางไปพร้อมกับครอบครัว และการที่ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุ มักเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัวนั้นจะทำให้ความสะดวกสบายไม่ต้องเร่งรีบในการเดินทาง ซึ่งจากผลการศึกษาจะเห็นว่าผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 7.25 เท่านั้นที่มักใช้บริการบริษัทนำเที่ยวหรือซื้อแพ็คเกจท่องเที่ยว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเดินทางโดยบริษัทนำเที่ยวอาจทำให้ผู้สูงอายุต้องเร่งรีบและไม่ได้รับความสะดวกสบาย

จากผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ พบว่า จำนวนครั้งในการเดินทางท่องเที่ยว ระยะเวลาที่ใช้ในการท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง และรูปแบบการเดินทางโดยการขับรถของบริษัทนำเที่ยวในการเดินทางท่องเที่ยว เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุที่อาศัยในเขตเทศบาลนครขอนแก่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 0.05 และ 0.1 แต่ปัจจัยทางด้านเพศ อายุและรายได้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ผ่านมาของ Jang and Ham (2009) และ Kuo and Lu (2013) ที่พบว่ารายได้มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ และการศึกษาของ Nimhiranwong (2001) ที่พบว่าเพศและรายได้เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการท่องเที่ยวภายในประเทศของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ากลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามีลักษณะทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่ออุปสงค์การท่องเที่ยว (Dwyer, Forsyth, and Dwyer, 2010) รวมทั้งอาจเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ได้รับรายได้ส่วนใหญ่จากบุตรหลานและส่วนใหญ่มีการเดินทางท่องเที่ยวร่วมกับคนในครอบครัว ดังนั้นปัจจัยด้านรายได้ในการศึกษารุ่นนี้ จึงไม่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญ

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยว และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวของกลุ่มผู้สูงอายุที่อาศัยในเขตเทศบาลนครขอนแก่น มีทั้งความสอดคล้องและความแตกต่างกับผลการศึกษาอื่นที่ผ่านมา อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มผู้สูงอายุที่ศึกษา ดังนั้น ในการวางแผนทางด้านนโยบายและการสร้างกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อกระตุ้นอุปสงค์การท่องเที่ยว ควรเน้นถึงความสำคัญของการตลาดแบบเฉพาะกลุ่ม เพื่อให้สามารถเสนอสินค้าและบริการการท่องเที่ยวให้ตรงกับความต้องการกับกลุ่มผู้สูงอายุแต่ละกลุ่มแต่ละพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ดังกล่าวข้างต้น สามารถใช้เป็นแนวทางเบื้องต้นการวางแผนการตลาดการท่องเที่ยวโดยมีกลุ่มผู้สูงอายุเป็นตลาดเป้าหมาย โดยใช้แนวคิดการส่วนประสมทางการตลาด (Marketing mix) อีกรูปแบบหนึ่ง 4C's ที่ให้ความสำคัญกับมุมมองผู้บริโภค เป็นการค้นหาว่าผู้บริโภคต้องการอะไร แนวคิดนี้ถูกเขียนในบทความของ Lauterborn (1990) และ เป็นรูปแบบที่ถูกใช้สำหรับการตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche marketing) ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคอย่างแท้จริง โดยมีความแตกต่างจากแนวคิด ส่วนประสมทางการตลาดรูปแบบเดิม 4P's ที่เป็นแนวคิดทางการตลาดที่ให้ความสำคัญกับมุมมองของผู้ผลิต (Ottakorn, 2012) โดยงานวิจัยนี้ได้เสนอแนะกลยุทธ์ทางการตลาดซึ่งเชื่อมโยงทั้งสองแนวคิดไว้ด้วยกัน ดังนี้

1. ผู้บริโภค (Consumer) – ผลิตภัณฑ์ (Product) องค์การภาครัฐและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ต้องเข้าใจความต้องการของผู้สูงอายุว่าต้องการอะไร เพื่อสามารถผลิตและพัฒนาสินค้าให้ตรงกับความ ต้องการที่แท้จริง ซึ่งจากผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครจังหวัดขอนแก่น พบว่าสถานที่ท่องเที่ยวที่มีเส้นทางท่องเที่ยวไปนั้นแตกต่างจากผลการศึกษาอื่นที่ผ่านมา คือ ชอบไปยัง แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ดังนั้น เพื่อเป็นการกระตุ้นอุปสงค์การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุกลุ่มนี้ แหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นควรพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างความปลอดภัยและมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก พิเศษในด้านต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นทางลาด หอมน้ำสำหรับผู้สูงอายุ ป้ายบอกทางที่มีขนาด ตัวหนังสือที่ใหญ่กว่าปกติ พื้นถนนกันลื่น รววจับ เป็นต้น รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวอาจจัดกิจกรรมพิเศษสำหรับ ผู้สูงอายุ เพื่อให้ใช้ระยะเวลาในการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น และเป็นการกระตุ้นให้ผู้สูงอายุกลับมาเที่ยวซ้ำ ก็จะทำให้ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

2. ต้นทุน (Cost) – ราคา (Price) ต้นทุนในที่นี้คือต้นทุนของผู้บริโภคในการซื้อสินค้าและบริการ โดยผู้บริโภคจะเปรียบเทียบราคากับคุณภาพของสินค้าว่าคุ้มค่ากับที่จ่ายหรือไม่ โดยสำหรับผู้สูงอายุแล้ว คุณภาพสินค้าและบริการเป็นสิ่งที่สำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจในการใช้จ่าย จากผลการศึกษาพบว่าในการ เดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุมักเดินทางกับครอบครัว โดยใช้เวลาในการท่องเที่ยว 1-2 คืน ซึ่งกลุ่มผู้สูงอายุ ไม่มีข้อจำกัดทางด้านเวลานั้น ดังนั้น ตามแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ชอบเดินทางไป โดยเฉพาะ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ผู้ประกอบการด้านห้องพักควรจัดให้มีห้องพักพิเศษที่มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกพิเศษสำหรับผู้สูงอายุ มีบริการดูแลทางด้านสุขภาพตลอดเวลาและให้บริการที่มีคุณภาพ และ อาจมีโปรโมชั่นส่วนลดที่พักสำหรับผู้สูงอายุที่มีการเดินทางเป็นครอบครัว จากการศึกษา ส่วนลดราคาที่พัก มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวร้อยละ 16.02 ซึ่งก็อาจจะทำให้เพิ่มจำนวนการจองห้องพักและจำนวนวันพัก ให้เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาวที่กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่ศึกษานี้มักเดินทางท่องเที่ยว เป็นการดึงดูด ให้ผู้สูงอายุรู้สึกถึงความพิเศษเฉพาะกลุ่ม ก็จะทำให้ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

ภาพที่ 1 4C's และ 4P's สำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุ

3. ความสะดวก (Convenience) – สถานที่ (Place) ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวจากการศึกษาพบว่า ในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเรื่องความสะดวกสบายไม่ต้องเร่งรีบ เมื่อเทียบกับรถสาธารณะและการเดินทางโดยบริษัทนำเที่ยว ดังนั้น สำหรับกลุ่มตัวอย่างศึกษานี้ที่มักเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ องค์กรภาครัฐ และผู้ประกอบการท่องเที่ยวควรมีการปรับปรุงพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่จะไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เช่น มีจุดแวะพักตามเส้นทางท่องเที่ยว สำหรับผู้สูงอายุที่เดินทางโดยรถส่วนตัว สำหรับผู้ประกอบการบริษัทนำเที่ยวที่ต้องการให้บริการกลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุ ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุ ควรออกแบบรถไว้บริการสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เนื่องจากสภาพร่างกายผู้สูงอายุที่อาจจะเคลื่อนไหวไม่สะดวกหรือผู้สูงอายุที่ไชรลเซ็น ลดการเดินทางที่มีเส้นทางซับซ้อน และมีประกันสุขภาพ และอุบัติเหตุตลอดการเดินทางท่องเที่ยว นอกจากนี้อาจมีบริการพิเศษ เช่น เดินทางเป็นคณะส่วนตัวสำหรับครอบครัวผู้สูงอายุ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการดึงดูดให้ผู้สูงอายุให้ผู้สูงอายุมาใช้บริการบริษัทนำเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

4. การสื่อสาร (Communication) – การส่งเสริมการขาย (Promotion) คือการสื่อสารให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค ต้องเข้าใจว่าช่องทางใดที่กลุ่มผู้สูงอายุสามารถรับข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวจากผลการศึกษาพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ จากญาติและครอบครัว เพื่อน และบางส่วนของอินเทอร์เน็ต ดังนั้น ผู้ประกอบการท่องเที่ยวควรมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวผ่านทางบุคลากร ซึ่งช่องทางหนึ่งที่สำคัญมากในปัจจุบันคืออินเทอร์เน็ต สื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ (Social media) ซึ่งจากการสำรวจการมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติปี 2560 พบว่านอกจากกลุ่มวัยรุ่น วัยทำงานที่มีการใช้อินเทอร์เน็ตมากที่สุดแล้ว กลุ่มผู้สูงอายุก็มีแนวโน้มใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นจากปี 2556 คิดเป็นร้อยละ 6.6 และปี 2560 คิดเป็นร้อยละ 18.2 (National Statistical Office, 2017) ก็จะเป็นการกระตุ้นอุปสงค์การท่องเที่ยวในตลาดกลุ่มผู้สูงอายุให้มากขึ้น ซึ่งการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาประยุกต์ใช้ธุรกิจท่องเที่ยว สามารถสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน และสามารถสร้างความยั่งยืนให้กับธุรกิจท่องเที่ยวอีกด้วย (Damchoo, 2015)

References

- Cai, L., Hong, G.S. and Morrison, A. (1995). Household expenditure patterns for tourism products and services. **Journal of Travel and Tourism Marketing**, 4(4), 115-140.
- Chiewpattanakul, A., Adisornprasert, W. and Yansomboon, S. (2011). Factors affecting saving behavior and spending behavior of senior citizen. **Srinakharinwirot Research and Development (Journal of Humanities and Social Sciences)**, 3(6), 178-194. (InThai)
- Cochran, W. G. (1977). **Sampling techniques**, 3rd ed. New York: John Wiley & Sons.
- Damchoo, P. (2015). Information and communication technologies for sustainable tourism. **Journal of Business, Economics and Communications**, 10(2), 167-170. Retrieved from <https://www.tci-thaijo.org/index.php/BECJournal/article/view/54007>. (in Thai).

- Dwyer, L., Forsyth, P., and Dwyer, W. (2010). **Tourism Economics and Policy**. UK: Channel View Publications.
- Gladwell, N.J. and Bedini, L.A. (2004). In search of lost leisure: the impact of care giving on leisure travel. **Tourism Management**, **25**, 685-693.
- Jang, S.C. and Ham, S. (2009). A double-hurdle analysis of travel expenditure: Baby boomer seniors versus older seniors. **Tourism Management**, **30**, 372-380.
- Kuo, H.I. and Lu, C.L. (2013). Expenditure-based segmentation: application of quantile regression to analyse the travel expenditures of baby boomer households. **Tourism Economics**, **19**(6), 1429-1441.
- Lauterborn, B. (1990). New marketing litany; four Ps passe; C-words take over. **Advertising Age**. **61**(41), pp.26.
- Ministry of Tourism & Sports. (2017). **Press Conference: Tourism Situation December 2017**. Retrieved March 5, 2018, from https://www.mots.go.th/more_news.php?cid=421&filename=index. (In Thai)
- National Statistical Office. (2016). **The Elderly people, 1990 - 2083**. Retrieved December 10, 2017, from http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatReport_Final.aspx?reportid=1209&template=2R1C&yeartype=M&subcatid=27. (In Thai)
- National Statistical Office. (2017). **The 2017 household survey on the use of Information and communication technology**. Retrieved April 10, 2018, from <http://www.nso.go.th/sites/2014en/Pages/Statistical%20Themes/ICT/The-2012-Information-And-Communication-Technology-Survey-In-Household.aspx>. (In Thai)
- Nimhiranwong, S. (2001). **Factors related to the elderly's preference for internal tourism**. Master's Thesis, Mahidol University. (In Thai)
- Onarun, K. (2010). **Factors affecting domestic tourist behavior of senior thai citizens**. Independent Study, Department of Economics, Kasetsart University. (In Thai)
- Otakanon, B. (2012). **4C's Revolutionary Marketing**. College of Management, Mahidol University. Retrived April 10, 2018, from http://thaifranchisedownload.com/dl/group13_6445_20140108150608.pdf. (In Thai)
- Patterson, I., and Pegg, S. (2009). Marketing the leisure experience to baby boomers and older tourists. **Hospitality Marketing and Management**, **18**(3), 254-272.
- Rattanaphaitoolchai, A. (2015). Elderly market new thai opportunities rise AEC. **Bangkokbiznews**. **3**(153), 1. (In Thai).
- Sangkakorn, K. et al. (2015). **Tourism Management and Administration in the Upper North of Thailand for Supporting Senior Tourists**. Retrieved April 10, 2018, from http://www.sri.cmu.ac.th/~ctrd/uploads/files/file_20171206_1512542336.pdf. (In Thai)

- Tourism Authority of Thailand launched tourism plan in 2017. (January 3, 2017). **Matichon online**. Retrived December 10, 2017, from <https://www.matichon.co.th/news/414696>. (InThai).
- Thubseerak, C. (2012). Qualitative variable for multiple regression. **MSU Journal**, 17(1), 31-42. (In Thai).
- World travel & Tourism council. (2017). **Travel & Tourism Economic Impact 2017 Thailand**. Retrieved March 5, 2018, from www.wttc.org
- Yuwa, H.W. (2007). **The Glittering Silver Market: The Rise of the Elderly Consumers in Asia**. Singapore: John Wiley & Sons.